ПРОФ. ДР МИЛО ЛОМПАР О СРБИЈИ У ЕПОХАЛНИМ ВРТЛОЗИМА И О СМИСЛУ ДЕЛОТВОРНОГ ПЕСИМИЗМА

Злокобни тријумфи осредњости

Србија оличава двоструку идеју. Трагична је у ономе што је у њој било велико и светло, гротескна у ономе што јој је донео тријумф маленог и осредњег, покондиреног и извитопереног. Колонијална управа и њена невладина интелигенција воде само фракцијску борбу унутар исте идеолошке и окупационе платформе. Из владавине духа самопорицања и „југословенског заробљеништва" мора се изаћи постепено, јер се постепено развијало и садашње стање. Европске земље подвргнуте су дуготрајном процесу американизације свести. У таквом симулакруму не повезује ни религија, ни историја, ни култура, него само новац. А влада онај ко управља новцем. У свету савременог нихилизма, као да више нема наде за наду

Пише: Бранислав Матић

Са висине његове катедре види се кроз многа времена и културне слојеве. Важни људи и идеје осветљени су далекосежним спознајама, окатим повезивањима. Његош и Црњански постају темељ и пут. Наше време и ми сами бивамо премерени бољима од

себе. Подстицајно. И када сече кроз наслаге осредњости, малодушности, кроз извитоперења колонијалне свести, лековито је. Његове студије – попут *Духа самопорицања*
или
Повратка српском становишту
– остаће међаши у српском усправљању и отпору постдемократској окупацији, растакању друштва, вредносног система, националног и државног интереса.

Мило Ломпар (Београд, 1962) у *Националној ревији*.

Лоза. Носим име мога деде, који је из Бокова, села у непосредној близини Цетиња. То старо село из XV века, из времена Црнојевића, делује као каменом опточено мало и плодно земљиште, на којем су куће збијене. Деда је био порезник и шеф пореске управе у Краљевини Југославији, службовао је на Косову и Метохији и у Македонији, па ми се отац – чије име носи наш син, Растко – родио у Струги, тетка у Велесу, а стриц у Охриду. Баба ми је била из поповске фамилије, из Новог Пазара. Рат су дочекали у Скопљу. Бомба им је пала на кућу, пошто су Италијани бомбардовали Скопље. Рат су већином провели у Чачку и Ћуприји, у градовима у којима је деда радио као порезник Недићеве управе, која је толике избеглице примила и сместила и нахранила. Крај рата су дочекали у Курсулиној улици у Београду. Отац ми је завршио Трговачку академију, која се налазила у Цетињској улици, и Економски факултет у Београду. Био је финансијски директор у многим предузећима, попут „Градске чистоће" или „Комграпа". Итд. Умро је давно – 1988. године.

Мајка ми је из Багрдана, питомог и лепог села код Јагодине, у којем сам као дете провео пуно времена. Она је пето дете једне сељачке породице. У сећању ми се чини да сам посматрајући тај сељачки свет са обала Велике Мораве, нарочито своју бабу, тетку и ујаке, успео да осетим нешто од противречног србијанског осећања живота: и намученог и радиног, и веселог и несрећног, и површног и заумно дубоког. Волео сам пољске послове и домаће животиње. И данас волим и ценим сељаке, иако их више нема. Некад ми се чини да је Србија једино вредела као сељачка држава, јер је у њој и господа била господа. Моја мајка је пензионисани дактилограф и живи на Врачару, код Каленића пијаце. Живећи на тој адреси завршио сам Филолошки факултет у Београду.

Зашто не волим Београд. Немам сентименталан однос ни према детињству ни према младости, а нарочито немам такав однос према Београду. Рођен у Цвијићевој улици, 1962. године, до другог разреда основне школе сам живео у Панчеву, јер су ми родитељи тамо радили, потом сам основну и средњу школу завршио на Коњарнику, типичном градском социјалистичком насељу, са социјално измешаним становницима, и градским, и приградским, и досељеничким, и образованим, и необразованим, и васпитаним, и неваспитаним. Био је то типични социјалистички *melting pot*. Завршио сам Једанаесту београдску гимназију, са слабим врло добрим успехом, необичног распореда оцена: пуно највиших и најнижих оцена у једном истом сведочанству. Завршио сам студије југословенских и опште књижевности на Филолошком факултету у Београду, са оценама које су биле међу најбољима: неки професори (Јован Деретић) писали су да сам био „ђак генерације". Можда. Свакако сам био исто што и у гимназији: *enfant terrible* генерације. И то сам остао до данашњег дана. Од неопходних монашких врлина – девичанство, сиромаштво, послушност – никада не бих могао постићи трећу: послушност.

Не волим Београд: ни његову површност, ни уображеност, ни дух који је емитовао у мојој младости, лажан у својој суштини, себичан и егоистичан, ни садашњи приградски дух који га је испунио. Не морамо волети места на којима живимо: довољно је да волимо неке од људи са којима живимо.

Извитопереност. Београд је најчешће узиман као симбол српске доминације: нису га волели они који нису волели ни Србе. Сатанизован је као симбол „српске хегемоније", као срце „цинцарске чаршије" – тако је писао Крлежа. Ништа није неистинитије од тога. То је један космополитски устројен град, рушен и недовољно пажљиво обнављан, са грађанском класом која је сатрвена у ратовима и револуцијама, да би се обнављала на лажним представама и појавила у извитопереном облику. Будући да сам у животу довољно посведочио да немам негативан став према српским националним правима и историјским прегнућима, моја дистанца у односу на Београд долази из другог правца: он нема никакав културни образац који би дошљаке – а Београд је дошљачки град (Иво Андрић о Милутину Ускоковићу) – саобразио правилима и обичајима света у којем су се обрели. Дешава се супротно: сви доносе обичаје својих места у Београд и прилагођавају метрополу себи уместо себе њој. Београд нема норму, осим вештачке и извитоперене; нема грађанску класу, осим изветреле или скоројевићске; нема поштовања за

вредности, нарочито ако су српске; има дивљења за осредњости, нарочито ако су хрватске; он не поштује стваралаштво, ако му није дошапнуто из света да вреди; у њему боље пролази опонашање него оригиналност, и боље осредњост него изузетност. То је конгломерат који траје у вечној неуређености.

У заробљеништву. Из владавине духа самопорицања и „југословенског заробљеништва" мора се изаћи постепено, јер се постепено и развијало садашње стање. У овом тренутку – крај јануара 2020. године – немамо ништа: никакав медиј од значаја, чак ни новине, ни националну интелигенцију, ни националну политичку странку са неком опажљивом снагом. Имамо колонијалну управу и њену невладину интелигенцију: они се међусобно боре за утицај. Колонијална управа – техником симулакрума овладавши националним бирачима – размењује националне интересе за свој боравак на власти; циљано разграђује друштво у његовим основним садржајима да се не би појавио никакав отпор и да би оно било потпуно немоћно да смањи пљачку добара и људи. Невладина интелигенција се слаже са колонијалном управом када је реч о предавању националних интереса у руке страним чиниоцима, али тражи више утицаја за себе: мало је што је председник владе особа не-традиционалне сексуалне оријентације и некадашњи службеник невладиних организација (USAID), што је сама држава претворена у сервис невладиних организација.

Подршком подгоричком режиму, у његовој беспризорној акцији отимања имовине СПЦ у 2020. години, као акцији која је изазвала стотине хиљада грађана да у мирном протесту месецима излазе на улице, што није узбудило европске медије и душебрижнике људских права, као што их никад и не узбуђује када је реч о Србима и Русима, невладина интелигенција наше колонијалне управе је показала чему тежи: они не подносе да постоји било какав отпор њиховој антидемократској идеологији затирања. Јер, они су рецидив титоистичке идеолошке оријентације. Невоља је што су потребни као тобожњи противници колонијалној управи да би одржавали привид како нису истоветни у циљевима – а блиски и у методама – са њима. Имамо, дакле, фракцијску борбу унутар исте идеолошке и окупационе платформе. Не видим потенцијал за промене ове структуре у догледном времену, премда је могуће променити шрафове у њој: када се истроше, шрафови се замењују, структура остаје.

Људи не воле ово да чују, јер воле извесност победе у својим борбама. Премда се мало ко одрекао бројних понуда да буде део структуре моћи у нас као што је то мени запало да учиним, увек падне у засенак да се непрестано борим – на начин интелектуалца –

упркос сопственом неверовању у блиски успех. Не морамо видети успех свог настојања, довољно је да постоји то настојање. Но, оваква размишљања се не прихватају у нас.

Трагично и гротескно. Србију видим као земљу великих прегнућа и малих људи: „на високо подигли се сутерени". Комунистичко стање је дало лик који сам читав живот имао пред очима. У прошлости је то била земља која је окупљала, борила се, страдала и дизала се. Но, њене врлине су постепено ишчезавале, али су се њене мане нагомилавале. Ми смо њихово најочигледније лице: све што код нас не ваља – код мене, код других, код народа, код јавности – највиши је израз историјског кретања рђавости, а све што ваља је заостатак неке врсности која ишчезава. Ако бих се определио за идеју коју оличава ова земља, онда је то двострука идеја: трагична, у ономе што је у њој – од људи до догађаја – било велико и светло, и гротескна, у ономе што је у њој значио тријумф маленог и осредњег. Ми живимо у духовној ситуацији овог другог модуса. Нисмо способни ни за жртву ни за хумор: само за ручак и завист. То унаказује лице.

Рачунице и видокруг. Увек су масе носиле епохе, али је *свест* унутар историјског кретања лебдела негде изнад кретања маса. Тако су се напоредно остваривале колективна и појединачна егзистенција. Свест је припадала појединцу. У духовној ситуацији нашег времена,
појединац
– као висока свест тренутка – није опажљив, ако постоји; масе, пак, посматрају саме себе, чак и на телевизији, и задивљене су сопственом препознатљивошћу. Хедонистичка култура даје им за право: све је – у малом сигурно, а каткад и у великом – доступно, размишљање је тегобно, они који се издвајају – по уобичајеној представи – представљају проблем. У тој опрезној свести о проблему, открива се дејство политичке коректности: масе, негде испод прага свести, пристају на њен диктат, оне осећају да су зупчаници великог историјског механизма довољно наоштрени да исеку оно што се издваја. То осећају и писци и уметници: њихов естетски став је вођен њиховим егзистенцијално-епохалним положајем: умањити могућност ризика. У том умањењу налази се и умањење њиховог видокруга. А са таквим видокругом, велика уметност и велика култура постају изузетак.

Епохални бумеранзи Европе. Европске земље подвргнуте су дуготрајном процесу *амер иканизације*
свести: доминацији прагматизма, утилитаризма, разградњи солидарности, диктату вредности које уништавају традиционалне представе, али не дотичу проток новца. То је свет симулакрума: наизглед европски, он се мења; наизглед социјалистички (у периферним слојевима: родна равноправност, еманципација жена, однос према животињама), он почива на драстичној редукцији друштвеног и новчаног садржаја; наизглед везан за традицију (заставе, реквизити, химне), он их испражњава од значења и смисла. Такав свет је подобан за идеологију глобализма. Отуд би европске земље могле све више личити на америчке: измешане зоне верских групација, расних концентрација, вредносних блискости, које не повезује ништа – ни религија, ни историја, ни култура – осим новца. А ако их само новац везује, онда њима влада онај ко управља новцем.

Дека на опијатима. Данашњи млади људи су прагматични: они се не питају о стварима, они се њима служе. Покушаћу да их опишем у паралели са књижевном уметношћу. Књижевно дело се разумева у три основна правца. Треба расветлити (1) како је *направљено*
: који садржаји у њега улазе и којим су поступцима подвргнути. Потом, шта (2) *значи*
: које значење можемо препознати у самом делу и у каквим спојевима настаје *смисао*
који оно ствара. И (3) како *функционише*
, односно какву улогу има у свету културе: које знакове времена у себе упија, како се може употребити. Данашње младе људе превасходно интересује треће питање: како ствари око њих функционишу? Не, дакле, какве су оне, одакле им је дошао садашњи изглед, нити шта значе, какав смисао дају њиховом животу. Јер, они питање својих живота редукују на њихову употребљивост: не од чега се ти животи састоје, не какав смисао се у њима налази, него за шта се они – као животи – могу употребити. Отуд они не чују велики такт уметности који је превасходно везан за прва два подручја књижевног дела. Тако не чују ни велики – судбински – такт сопствених живота. Ако бих им то рекао, погледали би ме више или мање учтиво и међусобно коментарисали: на ком опијату је овај дека?

У знаку три времена. У мом доживљају света одлучујући чинилац није *простор* него *вре ме* .
Отуд ми места – као лајтмотиви изненадних сусрета, као тачке у којима се препознају прекретни садржаји биографије или образовања – нису битна. Немам сентименталан однос према зградама, трговима, парковима, пољанама или било којој просторној идентификацији. Будући да је време пресудно за моје осећање света, свеједно ми је где се налазим. У мислима сам увек заокупљен временом које је прошло и његовим садржајима који се више не могу оспољити, временом које пролази и у којем стојим некако по страни, и временом које долази и у којем нестаје све заувек, укључив и мене самог. Три садашњости испуњавају свест о времену: њихову драматичност упечатљиво и заувек је описао Свети Августин.

Нада. Велика мисао хришћанства почива на вери која је тврдо чекање онога чему се надамо. У мом доживљају, смисаони нагласак је најмање на *нади*, нешто више на *ч екању*
, највише на
тврдоћи
која га води: то је одлука која се не мења. Али, хришћанин има своју
наду
. Има је, парадоксално, и атеиста: велики марксистички филозоф Ернст Блох је засновао своје главно дело на замисли о
принципу нада
. Тако се
нада
појављује као темељна ствар у обликовању и хришћанског и атеистичког погледа на живот. Она, наравно, нема суштинске везе са површном оптимистичношћу дневних прогноза или са јефтинијим понудама за летовање. Да ли она може дубље уздрмати поверење савременог човека у снагу дневних обећања? Да ли је могућа озбиљност наде у савременом свету? Нема наде да је то могуће. Као да – у ритму савременог нихилизма – нема наде за наду.
<

(Извор: *Национална ревија „Србија”*, бр. 79, Београд, мај 2020, **www.nacionalnarevija.com**.)

Објављено: петак, 15. мај 2020, 21:03h

***

Кратка биографија

Мило Ломпар (Београд, 1962) завршио је студије југословенских и опште књижевности на Филолошком факултету у Београду. На истом факултету предаје *Српску књижевност XVIII и XIX века* и *Културну историју Срба*. Председник је Задужбине Милоша Црњанског. Објавио је петнаест књига, од којих за ову прилику издвајамо *О завршетку романа* (1995), *Црњански и Мефистофел* (2000), *Аполонови путокази* (2004), *Његошево песништво* (2010), *Дух самопорицања. Прилог критици српске културне политике* (2011), *Повратак српском становишту?* (2013), *Црњански – биографија једног осећања*

(2019)... Добитник је више угледних награда, као што су „Станислав Винавер” (1995), „Ђорђе Јовановић” (2000), „Лаза Костић” (2004), „Никола Милошевић” (2009), „Печат времена” (2009) „Меша Селимовић” (2019)...

***

Крцата празнина

– Медији су оперативни системи владајућих моћи: док су у комунизму они *потпуно* прожимали јавну свест једнообразношћу садржаја, дотле је сада *испражњавају* умножавањем и распршеношћу садржаја. У оба случаја, реч је о непрестаном померању јавног фокуса и циљаном мешању битног и небитног.

***

Учинци нихилизма

– Све установе су директно зависне од власти: у новчаном погледу. Нема других извора средстава, нема суштинске и организоване воље за отпором. Српски национализам – којим се као појмом толико манипулисало у различитим историјским приликама – једноставно не постоји. То је мит. Постоји неко распилављено и разбалављено осећање које нестаје у човеку пред првом понудом која поправља његов материјални положај. Код нас влада формула: ако нема пара, нема ни идеја. Ни у свету није много друкчије, али су њихове установе ипак одавно учвршћене, па процес нихилистичког спирања традиционалних вредности иде спорије.

***

Необједињеност српских земаља и људи

– Није нам први пут да живимо у оваквим околностима, али је први пут да имамо радикални индивидуализам као епохално кретање. Нема способности за колективно деловање, јер нема осећања за вредности: сви би да учествују у неком процесу – од максималних до минималних – под условом да их води неко налик већини људи, у њиховим доминантним представама, а не неко очигледно најпаметнији и најпоштенији. Са таквом – општом – љубављу за осредњости ни у једном јавном послу се не стиже далеко. Селекција се одвија у складу са менталитетом, а он је начелно против вредности, јер сваки човек мисли да је носилац највише вредности. У концентрацији толиких генија, исход је поражавајуће очигледан.